

УДК 94 (477.73) : 329

**НАРОДНИЙ РУХ УКРАЇНИ У ПАРЛАМЕНТСЬКИХ ВИБОРАХ 1994, 1998 рр.:
МИКОЛАЇВСЬКИЙ РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ****Андрій Кожанов¹, Олена Шипотілова²**¹Національний університет «Одеська морська академія»
Україна, 65029, м. Одеса, вул. Дідрихсона, 8
e-mail: ankoz@ukr.net²Одеський національний морський університет
Україна, 65029, м. Одеса, вул. Мечникова, 34
e-mail: lenakomail@ukr.net

Вибори до Верховної Ради 1994 та 1998 рр. були покликані відповісти на низку соціально-економічних викликів, які гостро постали перед українською державою у перше десятиліття її незалежного існування. Науковий інтерес викликає як власне виборчий процес – основний інструмент демократичної трансформації політичної системи, так і досвід суб'єктів виборчого процесу. Значний комплекс архівних матеріалів та історіографічний доробок актуалізує дослідження виборчих кампаній націонал-демократичних партій, їх здобутки та прорахунки.

Актуальним залишається питання участі НРУ, як найвпливовішої партії націонал-демократичного напрямку у парламентських виборах 1994, 1998 рр. Пропонована стаття – спроба узагальнити та дослідити особливості виборчої стратегії Руху на регіональному рівні, а саме на Миколаївщині.

Загальні аспекти проблеми представлені дослідженнями О. Гараня [1], В. Ковтуна [2], Г. Гончарука [3], О. Яцунської [4], О. Полішкаррової [5].

Метою дослідження є аналіз участі Миколаївської крайової організації Народного Руху України у парламентських виборах 1994, 1998 рр.

Упродовж 1994 р. гостра боротьба у Миколаївській області розгорнулась між трьома блоками політичних сил:

- блок лівих сил (КПУ, СПУ, СелПУ, Союз молодіжних організацій Миколаївщини, Громадянський конгрес);

- блок національно-демократичних сил, правочентристський (Рух, УРП, ДПУ, Бугочорноморський кіш українського козацтва, СУС);

- блок центристських сил (Союз промисловців і підприємців, ЛПУ, «Нова Україна», ПДВУ, представники науково-технічної інтелігенції, приватні підприємці, Союз оренда-

рив).

Початок передвиборчої кампанії покладено візитом до області голови Народного Руху України, депутата ВР В. Чорновола. Поділившись враженнями від зустрічі з жителями Миколаєва, Первомайська, Вознесенська, Південноукраїнська на прес-конференції В. Чорновіл відмітив, що зали будинків культури під час публічних виступів були переповнені, що, на його думку, свідчить про цікавість з боку виборців. «І тут справа не в тому, що вони йшли на В. Чорновола, а в прагненні людей у цю передвиборчу пору розібратися, що є Рух, підтримати нас», – підкреслив політик [7, с. 1].

Окрім цього, В. Чорновіл зазначив, що змінився й імідж Руху, свого часу спотворений в очах широких верств населення ідейними супротивниками. НРУ почав позиціонуватися як центристська, виважена організація, яка стоїть осторонь екстремізму й ультра-націоналізму.

Показовим є коментар голови Руху щодо Закону про вибори (1994 р.), який на думку В. Чорновола обмежував можливості НРУ у виборчій гонці. За даними превентивних оцінок, Рух міг розраховувати на 20-25% голосів виборців. Лише консолідуючись із частиною незалежних депутатів та іншими представниками демократів НРУ міг утворити коаліцію, сформувати уряд.

Політична програма на парламентських виборах 1994 р. коротко окреслена цитатою голови Руху: «Реформи, реформи і ще раз реформи. Ми – за невідкладну приватизацію, за відміну результатів сьогоднішньої номенклатурної «прихватизації», за земельну реформу, за фінансову стабілізацію. І, звичайно, першочергово дбатимемо про соціальний захист пенсіонерів, інвалідів». Окремо В. Чорновіл зауважив значну електоральну підтримку у

Миколаївській області, «яка дає підстави стверджувати, що у парламентській фракції Руху будуть цього разу і представники Півдня України» [8, с. 2].

На заключному етапі V звітно-виборчої конференції Миколаївського Руху (16 січня 1994 р.) були розглянуті кандидатури у народні депутати Верховної Ради України. Серед них, зокрема: Корабельний виборчий округ № 284 – О. Юзюк, Завадський виборчий округ № 283 – Б. Головченко, Ленінський виборчий округ № 285 – Г. Коваль, Миколаївський міський виборчий округ № 286 – О. Малицький, Центральний виборчий округ № 287 – А. Іванюченко, Вознесенський виборчий округ № 288 – В. Іванченко, Первомайський виборчий округ № 289 – І. Силенко, Миколаївський (сільський) виборчий округ № 291 – Л. Коваленко, Доманівський виборчий округ № 290 – Г. Могильницька, Новобузький виборчий округ № 292 – В. Ільїн, Снігурівський виборчий округ № 293 – В. Грищенко [9, с. 1].

До Обласної ради балотувалися: Б. Головченко (Завадський район № 1), Ю. Діденко (Корабельний район № 10), Г. Уткін (Ленінський район № 16), В. Фляк (Ленінський район № 17), А. Іванюченко (Центральний район № 18), С. Шамян (Центральний район № 21), з м. Очакова Ф. Чернієнко; І. Силенко, М. Гранченко з Первомайська; С. Архіпов з Баштанського району, В. Волченко з Березанського району, П. Висоцький з Братського, Л. Ковленко з Миколаївського району [10, арк. 9].

Варто відмітити, що від Первомайського виборчого округу балотувався відомий громадський діяч, шістдесятник, член Спілки письменників України, поет Олекса Різників (псевдонім Олекса Різниченко). Двічі репресований О. Різників повернувся до Первомайська, де вступив у ряди місцевої районної організації Руху.

У виборчій гонці 1994 р. представники Руху дотримувались традиційної тактики боротьби: поширення листівок, плакатів, виступи кандидатів на телебаченні та радіо, зустрічі з виборцями тощо. Серед вагомих недоліків передвиборчої кампанії Руху слід зауважити «дитячу хворобу» більшості колишніх опозиціонерів – головні акценти агітації робились не на роз'ясненні положень партійної програми, а на критиці політичних опонентів.

За підсумками першого туру виборів 27 березня 1994 р., боротьбу продовжили О. Юзюк – Корабельний округ № 284, О. Толстих – Ленінський округ № 285,

А. Іванюченко – Центральний округ № 287, В. Іванченко – Вознесенський № 288, І. Силенко – Первомайський № 289, В. Ільїн – Новобузький округ № 292 [11, с. 1-2].

Повторне голосування 10 квітня 1994 р. принесло доволі неочікувані хоча й невтішні результати для рухівських кандидатів В. Ільїна, О. Юзюка та В. Іванченка, яким не вдалося здобути перемогу. Так, наприклад О. Юзюк випередив члена Президії Верховної Ради М. Білоблоцького, але через зафіксовані спостерігачами порушення збоку дільничних та окружних комісій він не добрав усього кілька голосів, щоб стати депутатом. У двох округах Центральному № 287 і Первомайському № 289, в яких Рух представляли А. Іванюченко й І. Силенко, депутатів не обрано. За підсумками нового голосування наприкінці липня в окрузі № 289 переміг заступник голови Первомайської районної ради народних депутатів А. Агафонов.

На остаточні результати суттєво вплинула позиція владної номенклатури області, яка широко послуговувалася адміністративним ресурсом. Напередодні виборів на кандидатів С. Свіщенка, І. Силенка поширено листівки з компрометуючими матеріалами, які невдовзі були спростовані Первомайською районною організацією НРУ. Окрім цього, прокуратура Первомайська намагалася притягнути до кримінальної відповідальності кандидата на посаду міського голови І. Силенка. Очільник міськради В. Головчанський, його заступник М. Тищук і суперник на виборах до Верховної Ради І. Грицай подали позов проти І. Силенка [12, с. 1].

Кандидат від Руху у Доманівському районі Г. Могильницька направила телеграму до голови МКО/НРУ Ю. Діденка, в якій відзначала грубі порушення «Закону про вибори» у Березнегуватському та Снігурівському районах. Окружна комісія отримала заяви про порушення, але ніяк на них не відреагувала.

Незадовільні для НРУ результати зафіксовано і на виборах до обласної ради. Лише А. Іванюченко за даними протоколів окружної комісії від 25 травня 1994 р. переміг у виборчому окрузі № 18, отримавши 3614 голосів виборців [13, арк. 28].

Отже, враховуючи адміністративний тиск обласної верхівки та деякі прорахунки партійних лідерів передвиборча кампанія Руху на Миколаївщині не принесла очікуваних результатів.

У стратегії виборчої кампанії 1998 р. можемо відмітити появу нових акцентів. Знач-

ної уваги приділено культурно-освітньому напрямку роботи з молоддю й екологічній проблематиці в інформаційно-пропагандистському забезпеченні. В області продовжено соціальний проект «Дітям України», у рамках якого під час Різдвяних і Великодніх свят миколаївські діти відвідували однолітків із західних областей, а влітку приймали у себе школярів із Заходу [14, с. 1]. При крайовій організації Руху виявляла активність молодіжна організація, яка включалась у боротьбу за збереження річки Південний Буг, виступала проти будівництва Ташлицької ГАЕС та затоплення Олександрівської водойми [15, арк. 11]. Для вирішення важливих соціальних проблем регіону осередками Руху створені відповідні структури – обласна економічна рада, комітет «Справедливість» та юридична служба. Рухівські активісти виступали ініціаторами відзначення пам'ятних дат в історії українського народу, поліпшення відносин з релігійними організаціями та національними меншинами. Було організовано сотні виступів мистецьких колективів у школах, дитячих садках, військових частинах та інших установах. Саме у цей час газета «Український Південь» стала переможцем конкурсу – «Засоби масової інформації – громадянському суспільству», організатором якого виступив Фонд Євразія [16, с. 4].

Напередодні виборів голова Народного Руху України В. Чорновіл закликав політичних опонентів зняти свої кандидатури на користь Руху, «щоб не підсилювати комуністів, які за підрахунками соціологів разом з НРУ подолали б 4-відсотковий бар'єр», однак ця

пропозиція залишилася поза увагою [17, с. 1].

У березні в Миколаєві пройшла прес-конференція голови Миколаївської крайової організації Руху Ю. Діденка, під час якої він відмітив, що кандидати від партії висунуті по усіх округах до міськради і по більшості округів до облради та райради. Одночасно вперше співголова крайового Руху А. Іванюченко зареєстрований кандидатом на посаду міського голови. Ю. Діденко також заявив, що у ході передвиборної кампанії рухівці відмовилися від використання компромату на своїх конкурентів [18, с. 1].

На VIII Всеукраїнських зборах Народного Руху була прийнята ухвала, в якій наголошувалось, що підсумок виборів до Верховної Ради України є значним здобутком партії. Певні успіхи відмічались у виборах до місцевих органів самоврядування. Також зазначалося, що політичні реалії, що виникли після прийняття «Закону про вибори народних депутатів» змістили акценти політичної боротьби, піднявши роль партій. Тому була розроблена єдина виборча стратегія. Рухівці провели значну роботу з корекції та зміни іміджу партії. Миколаївський Рух у цей час продовжував розбудову районних структур, із 28 організацій – 25 були зареєстровані державними органами. Це у значній мірі сприяло ефективній роботі у ході передвиборчої агітації [19, арк. 19].

Чіткий план виборчої кампанії до Верховної Ради, її дизайн у поєднанні з діяльністю кандидатів від Руху по округах дозволили партії отримати на Миколаївщині чотирнадцятий результат серед 25 областей.

Результати голосування по районах Миколаївської області (29.03.98)

№ з/п	Найменування міст і районів	Кількість голосів за Рух	Взяли участь	%
1	м. Вознесенськ	2300	23072	9,96
2	м. Первомайськ	2962	39011	7,6
3	м. Южноукраїнськ	800	16304	4,9
4	м. Очаків	554	9120	6,0
5	Заводський	6807	90079	7,55
6	Корабельний	3314	35643	9,3
7	Ленінський	2685	34073	7,9
8	Арбузинський	404	17315	2,3
9	Баштанський	1347	23319	5,77
10	Березнегуватський	962	12800	7,6

11	Братський	492	13012	3,78
12	Веселинівський	638	16426	3,88
13	Вознесенський	1196	20726	5,7
14	Врадіївський	668	11368	5,8
15	Доманівський	761	18619	4,1
16	Єланецький	334	11368	2,9
17	Жовтневий	2274	27134	8,4
18	Казанський	664	15929	4,16
19	Кривоозерський	602	18769	3,2
20	Новобузький	973	18638	5,22
21	Новоодеський	915	21310	4,29
22	Очаківський	514	9044	5,6
23	Первомайський	720	24446	2,9
24	Снігурівський	1772	27928	6,34

Одержані 6,38% голосів – другий показник НРУ на південно-східних теренах України після АР Крим, де партія надала перевагу 6,76% виборців. Утім, такий результат на парламентських виборах 1998 р. ще раз підтвердив статус Миколаївщини як електорального поля лівих сил, оскільки комуністи набрали 34,9%. Для порівняння загалом по Україні партія набрала 9,4% та 24,6% відповідно [20, с. 115].

Підбиваючи підсумки проведеної передвиборчої кампанії, слід зазначити, що підтримані Миколаївським Рухом кандидати О. Настенко переміг у 132 виборчому окрузі, а В. Гніденко став мером міста Первомайська. Окрім того, стали депутатами міських Рад у Миколаєві – 3 чол., Вознесенську – 5, Первомайську – 1, Південноукраїнську – 1, Очаківі – 4. До районних Рад від Руху обрано 21 депутата, до селищних рад – 23 депутати, 9 чоловік стали головами сільських Рад [21, с. 17-21].

Таким чином, виборча кампанія 1994 р. на Миколаївщині виявила низку прорахунків в організації агітаційно-пропагандистських заходів НРУ. Пошук оптимальної передвиборчої стратегії на парламентських виборах 1998 р. став превалюючим питанням Всеукраїнського з'їзду Руху восени 1997 р. Ураховавши попередні недоліки партійні лідери активно працювали над розширенням соціальної бази, формуванням позитивного політичного іміджу, налагодженням комунікаційного процесу. Основним напрямом діяльності рухівських активістів у регіоні була культурно-освітня, молодіжна й екологічна політика. У цілому це

дало результат, оскільки показники підтримки Народного Руху у Миколаївській області стали одними з найвищих серед південних областей. Водночас, незважаючи на високий організаційний рівень кампанії, інформаційну підтримку у партійних ЗМІ Руху не вдалося досягти електоральної переваги над принциповим ідеологічним суперником – Компартією України. Серед вагомих факторів впливу на результати виборів можна зазначити протидію збоку владної верхівки області, традиційно міцні позиції партій «лівого ухилу» у регіоні, низький рівень консолідації у лавах націонал-демократів.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Гарань О.В. Від створення Руху до багатопартійності / Олексій Васильович Гарань. – К.: Видавництво товариства «Знання» України, 1992. – 48 с. – (Сер. 1 «Час»; № 1); Гарань О. Убити дракона. З історії Руху та нових партій України / Олексій Гарань. – К.: «Либідь», 1993. – 198 с.
2. Ковтун В. Історія Народного Руху України / В. Ковтун. – К.: Факт, 1999. – 407 с.
3. Гончарук Г.І. Народний Рух України. Історія / Григорій Іванович Гончарук. – Одеса: Астропринт, 1997. – 380 с.; іл.
4. Яцунская Е.А. Николаев от перестройки к независимости: историко-политический анализ / Е.А. Яцунская – Николаев: «ВАРТ», «Шамрай», 2008. – 324 с., 16 с. ил.
5. Полішкарлова О.О. Україна ХХІ століття у передвиборчих програмах політичних партій / О.О. Полішкарлова // Наукові праці НАУКМА: Збірник. – Миколаїв, 2000. – Т. 5: Історичні науки. – С. 114-117.
6. Багмет М.О. Виборча тактика Миколаївської крайової організації Народного Руху України у 1994 і 1998 роках / М.О. Багмет, О.О. Полішкарлова // Народний Рух України: місце в історії та політиці: Матеріали третьої Всеукраїнської наукової конференції (вересень 1998 р.). – Одеса, 1998. – С. 4-5.
7. Чорновіл: враження оптимістичні // Радянське Прибужжя. – 1994. – № 7. – 18 січня. – С. 1-2.
8. Там само.
9. Кандидати в народні депутати України // Радянське Прибужжя – 1994 – № 11 – 27 січня.
10. Архів Миколаївської крайової організації Народного

Руху України (МКО/НРУ), ф.1, оп.1, спр.1994р. – 145 арк.

11. Вибори в Україні відбулися // Український південь – 1994. – число 12. – 31 березня.

12. Там само.

13. Держархів Миколаївської обл., ф.Р-992, оп.12., спр.4999., 178 арк.

14. Пассажиры веселого поезда // Южная правда – 1997. – № 6. – 16 января. – С. 1.

15. Архів Миколаївської крайової організації Народного Руху України, ф.1, оп.1., спр.12 (1997 р.) – 212 арк.

16. Чорновіл В. Потрібні зміни – через повернення до основ. Доповідь на VII Всеукраїнських Зборах Народного Руху України / В. Чорновіл // Час/time. – 1997. – № 43. –

30 жовтня – 5 листопада.

17. Звернення Голови Народного Руху України до виборців України // Час/time. – 1998. – № 12. – 26 березня – С. 1.

18. Прес-конференція голови Миколаївської крайової організації Руху Ю. Діденка // Вечерний Николаев. – 1998. – № 28. – 10 марта. – С. 1.

19. Архів Миколаївської крайової організації Народного Руху України, ф.1, оп.1, спр.15 (1998 р.) – 187 арк.

20. ПолішкарOVA O.O. Вказ. пр. – С. 115.

21. Архів Миколаївської крайової організації Народного Руху України, ф.1, оп.1, спр.15 (1998 р.) – 187 арк.

Кожанов Андрій, Шипотілова Олена Народний Рух України у парламентських виборах 1994, 1998 рр.: миколаївський регіональний аспект

У статті на основі матеріалів архіву Миколаївської крайової організації НРУ та преси проаналізовано умови й особливості передвиборчих кампаній Руху, як найвпливовішої партії націонал-демократичного блоку у парламентських виборах 1994, 1998 рр. У дослідженні висвітлені основні форми та методи роботи з виборцями, представлені результати голосування у Миколаївській області.

Ключові слова: Народний Рух України, Миколаївська крайова (обласна) організація НРУ, рухівці, преса, виборча кампанія

Кожанов Андрей, Шипотилова Елена Народный Рух Украины в парламентских выборах 1994, 1998 гг.: николаевский региональный аспект

В статье проанализирован и изучен процесс участия Николаевской краевой организации Народного Руха Украины в парламентских выборах 1994, 1998 гг., освещены формы и методы работы активистов организации, представлены результаты голосования в Николаевской области. Авторы обращаются к неопубликованным архивным документам краевой организации НРУ, а также к руховским и региональным СМИ.

Ключевые слова: Народный Рух Украины, Николаевская краевая (областная) организация НРУ, руховцы, пресса, избирательная кампания

Kozhanov Andrew, Shypotilova Olena Narodny Rukh of Ukraine parliamentary elections in 1994, 1998: Mykolaiv regional aspect

In the article based on archive of Mykolaiv regional organization of Rukh and press is analyzed the conditions and features of the campaign Rukh as the most powerful party of national democratic bloc in parliamentary elections in 1994, 1998. Authors highlight basic the forms and methods of work with voters, present the results of voting in Mykolayiv area.

It should be noted that the election campaign in 1994 in Mykolaiv found a number of failures in organizing advocacy events Rukh. Taking into account the shortcomings of previous party leaders are actively working to expand the social base, forming a positive political image, improving the communication process. The main activity Rukh activists in the region was a cultural and educational development, youth and the environment support. Despite the high organizational level of campaign information support in the party media, Rukh failed to reach the electoral advantage of the principal ideological opponent – Communist Party of Ukraine. Among the important factors influencing the election results can be stated such points as: opposition of the ruling elite side of the area, traditionally strong position of the parties «left bias» in the region, the low level of consolidation in the ranks of the National Democrats.

Keywords: Narodny Rukh of Ukraine, Mykolaiv regional organization of Rukh, rukhists, the press, the election campaign

Рецензенти:

Ігнатуша О.М., д.і.н., професор

Михайлуца М.І., д.і.н., професор

Надійшла до редакції 21.05.2017 р.